

Зорица Цветановић¹
Учитељски факултет
Београд

UDK: 371.95
ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.122-135
Прегледни рад

ГОВОРНИ УЗОРИ УЧЕНИЦИМА ДАРОВИТИМ ЗА ВЕШТИНУ ГОВОРЕЊА

Резиме: Афективност и поетичност говора ученика даровитих за говорништво је природни дар који треба препознати и развијати. Такви ученици у говорном комуницирању показују посебну вештину организовања говора у различитим ситуацијама у школи. Њихова даровитост посебно долази до изражаја приликом читања или рецитовања, на часовима језичке културе, у групном облику рада, приликом драматизације. Естетска страна говора таквих ученика остварује се и у свакодневном монолошком и дијалошком говору.

Три су темеља на основу којих се развија даровитост за говор: владање језиком, говорна пракса и слушање других, нарочито пожељних узора. Пожељни узорци за овладавање говорном вештином су добри говорници и беседници, они којима је јавна реч свакодневни посао – писци, сценски уметници, медијске личности, наставници. У раду је указано на то ко су добри говорни узорци и на које начине они утичу на развој даровитости за говорну вештину.

Кључне речи: говорна вештина, даровити ученици, говорни узорци, уметнички исказ.

1. Увод

Од првог дана у образовном систему треба константно радити на усавршавању говора, односно на правилном изражавању детета и посебну пажњу посветити култури слушања саговорника. Због тога је један од основних циљева образовања и васпитања од предшколске установе до факултета развијање вештине говорења сваког појединца. Начин изражавања је од веома великог значаја за свакодневни живот одраслог човека. Правилан, јасан, сврсисходан, добро осмишљен говор се вежба, усавршава и потребно је да се ученик стално упућује на то како да говори. Још су стари реторичари говорење дефинисали као вештину и уметност. Због тога је неопходно развијати вештину и уметност говорења уз стално увежбавање, посебно инсистирајући на естетској и уметничкој димензији. У млађим разредима основне

¹ Zorica.Jovanovic@uf.bg.ac.rs

школе треба тежити ка томе да ученици савладају основне елементе говорне вештине и да у своје изражавање постепено уносе и елементе уметничког исказа. Посебно је значајно помоћи млађим ученицима који су даровити за усмено говорно стваралаштво, који уз мање напора говоре јасно, убедљиво и динамично.

Темељи савладавања вештине говора постављени су у ортологији или култури говора и методици наставе говорне културе. Култура говора је језичка дисциплина која изучава правилну употребу језика, односно усмени и писмени говор, успело објашњење о ономе о чему се говори, складност са говорном ситуацијом и културу слушања. „Култура говора, у правом смислу те речи, подразумева виши ниво владања говором (усменим и писменим)“ (Цветановић, 2001: 68). Осим лингвистичке културе, битна је и култура друштвеног понашања и култура мишљења. Језичка култура која подразумева језичку компетенцију чини основно полазиште културе говора. Методика наставе говорне културе је област која обухвата методичке путеве и начине за оспособљавање ученика да се правилно изражавају.

2. Вештина говорења – основе правилног и лепог у говору

Особине култивисаног говора јесу основа за побољшавање изражавања ученика и треба тежити ка остваривању елемената који чине култивисано говорење. Наставник треба да на темељу ових основа правилног и лепог у говору побољшава изражавање сваког ученика, а на основу њих може препознати даровите за говорење. Ученици треба да знају који су то критеријуми, наравно у зависности од узраста, и да уз стално вежбање теже да им говор буде правилан, стилски уобличен и хармоничан. Даровити за говорну вештину испуњавају критеријуме који се постављају за старије ученике. Критеријуми правилног и доброг у говору су особине култивисаног говора које одређују говорни исказ, а ови критеријуми су предмет проучавања културе говора. „Особине доброг – култивисаног – говора јесу: 1. осмишљеност, 2. сврсисходност, 3. правилност, 4. тачност, 5. јасност (разумљивост), 6. живост (изражавања), 7. хармоничност, 8. гласност и 9. убедљивост“ (Цветановић, 2001: 72). Осмишљеност говора подразумева да постоји основна идеја водила током изражавања, да ток мисли, па тако и излагања, има логички ток. Ова особина подразумева и јединство говора и мишљења, јер за

сваки говор мора постојати добра мисао. Полази се од анализе теме, затим се окупља тематска грађа, распоређује садржина, припрема се концепт или план и размишља о доминантним подтемама. Сваки говор мора имати сврху, циљ, односно мора бити сврсисходан. Говорењем треба да се пренесу поруке и оно мора бити усмерено према одређеном циљу. Правилност говора у ужем смислу јесте поштовање норме стандардног језика. У ширем смислу правилност говора подразумева стварање разумљиве реченице, правилну употребу речи, избегавање понављања речи или делова реченице. Код правилног говора, осим што се мора поштовати језичка норма, битна је и лексика, синтакса и стилистика. Тачност говора односи се на правилну употребу речи и израза, нарочито синонима, фраза, симбола. У говору треба употребити оне речи које најадекватније изражавају поруку, идеју или мисао, а за то је важна богата лексика и разумевање лексичког значења речи које се употребљавају. Јасност или разумљивост говора односи се на предмет и садржину говорења, мисли треба да буду јасно и разумљиво исказане. Треба избегавати двосмисленост, неправилно слагање речи, синтагми у сложеној реченици, погрешну употребу страних речи и уопштеност у излагању. Живост или динамизам говора се постиже богатством израза, сликовитошћу поруке и умерном употребом гестова и мимике. Хармоничност говора је скуп јасности, правилности и живости. Постиге се обликовањем реченице уз складност мисли, осећања и интонације. Посебно је када се говори важна гласност, јер се на тај начин омогућава да слушаоци чују оно што се говори. Говорник треба да буде убедљив. Убедљивост говора је у античко доба била најважнија одлика говорења. У свакодневној комуникацији треба тежити ка томе да говор има особине култивисаног и због тога наставник треба да усмерава ученике да изграђују свој говор, што се постиже константним вежбањем, уз захтеве за добар говор и вредновање говора.

3. Даровитост за вештину говорења

Појам даровитости за говорење јавио се још у античко доба код Грка који су водили полемику о томе ко је даровит за језичко и говорно умеће. Развијањем теорије о говорништву постављају се правила која дефинишу реторику као вештину и уметност. Квинтилијан у својим списима (Квинтилијан, 1985) пише о говорењу као уметности и упоређује је са другим уметностима. Вештина употребе речи као уметности еквивалентна је употреби

речи и језичког израза у књижевности. Аристотел у својој *Реторици* (Аристотел, 1997) посвећује посебну пажњу особинама говорника, јер не може свако бити добар у говору, мора поседовати одређене особине. У новијим приручницима „модерних софиста“ који се баве реториком (Карнеги, 1990) инсистира се на томе да свако може постати добар говорник, интерпретатор текстова, па, чак, и рецитатор и глумац. Ипак, и у тим приручницима који служе за брзо овладавање говором истиче се да постоје појединци који имају природног дара и оних који су талентовани за овакву врсту уметности. Књиге, приручници и уџбеници у оквиру којих се изучава лепо говорење базирају се на правилима за успешно припремање и реализацију говора, као што се и у другим областима уметности изучавају одређени принципи и технике (као у ликовној уметности где се изучавају перспектива, пропорција, сликарске технике). „Међутим, начин на који ће се та правила применити може бити мање или више успешан: поред знања нужан је и изванредан таленат. Постоје и тако високи домети беседништва да се могу убројати у уметност: за њих су потребни и урођени дар, и учење, и искуство“ (Станојевић, Аврамовић, 1999: 9).

У основној школи усмено и писмено изражавање, као и говорна интерпретација текстова, учи се у оквиру наставе српског језика. Свака од три области наставе српског језика, језик, књижевност и језичка култура, по својим садржајима обухвата по једну трећину часова и градива, знања и вештина које ученици треба да савладају. Повезивање ових области у настави које је неопходно је и природно, јер разговор о тексту, осим што има функцију тумачења и усвајања књижевних појмова, јесте и усмено изражавање ученика. Језичка култура у плановима од првог до четвртог разреда основне школе обухвата усмено и писмено изражавање ученика и богаћење њиховог речника. Ученици на часовима говорне културе причају о својим искуствима, на основу маште, препричавају књижевно дело, извештавају о догађајима. Особине култивисаног говорења помажу ученицима да говорну вежбу припреме и да је успешно реализују. Успешност говора ученика зависи од разумевања теме, облика изражавања, осмишљености, садржине говора, правилности, тачности, јасности и изражајних елемента језичког израза. Од ученика се захтева да у свој говор унесе и естетске елементе. Говор ученика треба да има логичку и естетску компоненту, јер да би био успешан, важна је и садржина и форма, као и логичност, афективност и поетичност. Ученик може вежбањем, уз упутства и захтеве, као и

вредновањем, усавршавати свој говор. Улога наставника је веома значајна, јер је његов задатак да упути ученике у критеријуме правилног и доброг у говору, организује вежбе у говорењу и писању и да мотивише ученике да у своје изражавање постепено уносе и елементе уметничког исказа.

Говорна интерпретација у ширем смислу обухвата глуму, рецитовање и казивање, као и говорништво. У млађим разредима основне школе посебна пажња усмерена је на рецитовање и казивање напамет научених текстова. Текстови се уче напамет након обраде и вежби изражајног читања. Битан је и избор текстова који се уче напамет, а они морају бити кратки и занимљиви. Ученике постепено уводимо у технику памћења и казивања напамет научног текста, а тек након савладаних основа може се прећи на следећи ниво који подразумева сценско представљање. Уз упутства ученици могу покушати да глуме када науче драмски текст напамет. Текст који није у дијалшкој форми ученици могу да сами драматизују.

Нека деца се својим усменим излагањем, богатством речника и језичким исказом издвајају од осталих, а такве ученике треба мотивисати на разне начине да проширују своју лексичку, исказе и реченице и исправно воде своју мисао кроз језички исказ. Већ у млађим разредима основне школе издвајају се ученици који о одређеној теми могу говорити или написати правилно компоноване, стилски веома добро уобличене реченице. Начин на који излажу своју мисао издваја их од осталих ученика и тако наставник може препознати даровите за говор и стално их подстицати да је развијају и да буду ствараоци. Павле Илић указује да је „стваралаштво у настави њен највиши домет. Стога оно и треба да је својствено сваком систему наставе српског језика и књижевности, укупној настави овог предмета“ (Илић, 1998: 105). Усмена излагања у свакодневном говору, реторичке форме (монолог, дијалог), комуникација са околином уче се од почетка школовања. Деца са високим коефицијентом интелигенције користе свој говор као начин да искажу своје мисли и ставове. Језик и говор тако постају начин на који се они издвајају од осталих у групи вршњака. „Захваљујући великом богатству речника, даровити су често у друштву одраслих, а у групи вршњака су обично вође и врло су спретни у борби мишљења и разним дебатама“ (Грандић, Летић, 2009: 34). Говорне вежбе, дијалози, па, чак, и дебате пожељни су начини да ученици изразе своје мишљење, да аргументовано изнесу своје ставове. Наставник на часовима говорне културе може приметити ученике

који говоре боље од других, јасно формирају реченицу и воде идеју и ток мисли кроз говорење. Такви ученици имају и развијену гласовну страну говора: добру дикцију, гласност, а умерени гестови прате њихов говор или говорну интерпретацију.

Поставља се питање како да наставник или средина у којој дете борави препозна даровитог за говорну вештину. Два су кључна параметра које наставник треба да узме у обзир на часовима говорне културе који му помажу да препозна даровитог ученика за говорну вештину и стваралаштво, а то су гласовна страна говора и логички и естетски елементи говорног израза.

Први параметар се односи на гласовну страну говора, на начин на који се говори. Гласовна страна говора обухвата:

1. артикулацију – правилан изговор сваког гласа у говору, а неправилна артикулација гласова доводи до лошег неразговорног и неразумљивог говора;
2. акценат – нарочито истицање јачине и висине једног слога у речи, или једне речи односно говорне јединице у односу на друге јединице;
3. ритам – понављање одређених елемената говора;
4. темпо – односно брзина изговора;
5. интонацију – свака реченица је мисаона целина са одређеном мелодијском карактеристиком, као и стихови којима се бави версификација;
6. јачину и висину гласа – јачина гласа везана је за емоционално стање, а висина одређује односе појмова у говору;
7. боју гласа (тембр) – различита је код сваке особе, то је лична особина.

Ученици који су даровити за говорно изражавање имају веома добру дикцију, боју гласа, гласност говора. Изражајно читање текстова или рецитовање је стваралачки чин који има елементе уметничког. Приликом читања или рецитовања на часовима могу се приметити ученици који веома добро казују стихове или напамет научене делове текстова. Нарочито се овај вид даровитости испољава када је у питању драматизација текста. Приликом сценског извођења драмског текста гласовна страна говора уз елементе глуме посебно долази до изражаја. Ученици који су даровити за говорно изражавање посебно се истичу у тим активностима када њихово правилно и јасно изражавање са елементима уметничког долази до изражаја.

Говор има логичку и естетску компоненту што је и други параметар који је релевантан за наставника да на часовима говорне културе примети даровитог за усмено изражавање.

Изражајни елементи језичког израза се односе на логичку и естетску страну говора и подразумевају осмишљеност, структуру, садржину, динамику и убедљивост говора. У млађим разредима основне школе треба инситирати на томе да ученици употребљавају и речи из пасивног речника, да покушају сликовито да опишу или да искажу своја осећања и мисли. Логички и естетски елементи говорног израза подразумевају:

1. осмишљеност говора – мора постојати основна идеја водиља током изражавања, да ток мисли, па тако и излагања, има логички ток;
2. структуру говора – облици усменог и писменог изражавања намећу и начин излагања, на један начин се прича о доживљајима, на други се описује или препричава;
3. богату лексику – односи се на прецизну употребу речи, из активног и пасивног речника као и израза;
4. правилну, јасну и развијену реченицу – оно о чему се говори, односно предмет и садржина говорења, треба да буде јасно и разумљиво исказано;
5. динамику говора – богатство израза, употреба стилских фигура, сликовитост поруке;
6. убедљивост говора – на основу чињеница, аргумената, истинитости, документованом тврђењу.

Осмишљеност и реализација говора подразумева и да постоји основна идеја током изражавања, да ток мисли, па тако и излагања, има логички ток, а да се садржина и форма допуњују. Ови елементи изражавања, идеја и начин на који се она води кроз изражавање, издвајају даровитог ученика од осталих. Изражавањем треба да се пренесу поруке, оно мора бити усмерено према одређеном циљу. Реторичари као један од основних циљева говора подразумевају да се говорник увери, убеди, наговори или придобије за идеју или акцију, јер је то одувек била и остала основна потреба јавног говорења (Цветановић, 2001: 99). Свакодневна комуникација није исто што и јавно говорење, али има његове елементе. Ученици који имају дара за говорну вештину су убедљиви и често групи вршњака намећу своје ставове.

Даровити за говорну вештину издвајају се гласовном, логичком и естетском страном говора од других ученика. Такви ученици у говорном комуницирању показују посебну вештину организовања говора у различитим ситуацијама у школи. Њихова даровитост посебно долази до изражаја приликом читања или рецитовања, на часовима језичке културе, у групном облику рада,

приликом драматизације. Посебно се естетска страна говора таквих ученика остварује и у свакодневном монолошком и дијалогском говору. „Деценије истраживања о факторима људске интелигенције као и новија истраживања о људским талентима воде до шире концепције људских способности пошто обухватају не само академско – интелектуалне способности, као што је до недавно био фокус 'покрета за даровитост', већ такође и таленте у уметности, личним и друштвеним способностима и струковним склоностима“ (Гојков, 2008: 176). Тако даровитост за говорење јесте склоност ка уметности и лична способност, то је даровитост за одређену област. О томе Гање каже да термин даровитост означава поседовање високих природних способности, делом урођених, које се могу сматрати 'даровима' природе и које су делом развијене процесом сазревања као и свакодневном праксом (Гојков, Стурза-Милић и др, 2002: 82). Култура говора чији је основни предмет проучавања говор, дефинише га као вештину и уметност. То значи да посебно даровити сталним радом на усавршавању говора, односно говорном праксом, могу постићи успех у говорењу.

Када је реч о даровитима за говор потребно је нагласити да рани говор, рано формирање реченице нису увек параметри за препознавање и идентификацију ових ученика. У неким истраживањима варијабле везане за рани говор нису показале довољну сигнификантност за процену даровитости. „Када је у питању разлика средњих вредности између деце означене као потенцијално даровите и остале деце, не постоји значајна статистичка разлика, тако да се не може рећи да даровити у овом случају раније проговарају од остале деце“ (Гојков, 2008: 294). Тек касније, на школском узрасту, има показатеља на основу којих се могу идентификовати они који имају дар за говорну вештину. Даровито дете које се издваја својим говором воли да искаже своје мисли, идеје, да изрази своје ставове. „Даровито дете воли да дискутује, да поставља питања, тежи за идентификацијом и развојем идеја, способно је да брзо схвата процесе, рано показује способности у музици, уметности, драми и плесу, осетљиво је, показује упорност и ентузијазам за оно што га интересује, има способност уживљавања – емпатију“ (Ђорђевић, 2008:27). На раном узрасту показује језичку даровитост која се може подстицати на различите начине нарочито игром која се користи и у учењу страног језика. „Кроз игру се у језику може учити и увежбавати готово све: лексика, граматика, фонетика; све озбиљне ствари, које ученицима обично задају страх и одбијају

их, могу се на овај начин деци учинити блиским, интересантним и забавним“ (Гојков-Рајић, Пртљага, 2003: 347). Често је језички даровито дете заинтересовано да говори напамет научене стихове или делове текстова. Нарочито је заинтересовано за драму, односно текстове који се могу приказивати на сцени. Ако ученик има посебно развијену гласовну страну говора овакав вид уметности као што је драма, сценски покрет и сценска игра за њега представљају изазов који истиче његове способности.

Говор даровитих ученика одликује се сликовитим језичким изразом или њихова говорна интерпретација има елементе уметничког, што наставник може на основу истакнутих индикатора да препозна. Веома је важно да након уочавања даровитих такве ученике наставник мотивише да изграђују своје говорно изражавање. Уз правилно вођство наставника ученици ће бити оспособљени до четвртог разреда основне школе да рецитију, говоре о одређеној теми, глуме. Међутим, неки ученици ће показати да могу боље од других. Рад, не само учеников, већ и наставников, на развојању даровитости у том узрасту јесте предуслов за стварање будућих говорника, глумаца и писаца. „Добар наставник само ако је и сам креативац, може да мобилише и да обезбеди да његова настава буде у највећем обиму и стваралачка. А стваралачка настава је први и основни услов да се у школи, у одељењу, ученицима пружи права шанса да се 'ослободе' и искажу своју даровитост“ (Цветановић, 1996: 118). Потребно је да даровитим за говорно умеће и стваралаштво помогну и да их подстичу наставници. Међутим, није важно само препознати овакве ученике који са лакоћом говорно интерпретирају текстове или говоре о својим искуствима. Неопходан је константан рад на развијању ове уметничке вештине који подразумева стално учење, тежњу ка говорном стваралаштву, говорну праксу и слушање пожељних говорних узора.

4. Говорни узорни даровитима за вештину говорења

Говорна вештина се постиже владањем језиком и сталном говорном праксом. Посебно је важно, када је у питању развијање говора, слушање пожељних узора, односно добрих говорника и беседника. Пожељни говорни узорни су људи из друштвене елите који се истичу својом вештином говорења. У различитим временским периодима постојали су говорници који су важили за узор на које се треба угледати и чије методе и начине за добар говор треба примењивати. У Атини и другим државама –

полисима вековима пре нове ере вештина говорења била је неопходна у свим сегментима живота. Грчка античка цивилизација почивала је на усменом изражавању, а један од најважнијих циљева образовања био је овладавање реториком. У грчким школама изучавало се беседничко умеће и вежбало изражавање. Упоредо са развијањем говорне праксе развијала се и теорија лепог говорења – реторика. Први учитељи говорништва били су и сами прослављени беседници. Са развојем теорије беседништва отварају се беседничке школе у којима се вежбало лепо изражавање. Софисти су као учитељи учили своје ученике математици, филозофији, али је најзначајније било научити их говорењу. И Римљанима је било важно развијање говорног изражавања у образовању и васпитању. „У време Августа школско образовање обухватало је читање и писање, латинску књижевност, тј. песнике, историчаре и реторе, граматику, геометрију, право, грчки језик, музику и игру. На крају школске године бољи ђаци су у присуству родитеља и учитеља, изговарали научене говоре у неком историјском или измишљеном случају“ (Станојевић, Аврамовић, 1999:39). Стари Грци и Римљани су истицали физичка и духовна својства говорника као предуслов за особине које мора имати добар говорник. Етичка и морална својства говорника такође су била значајна да би неко могао бити добар говорник. У средњем веку говорни узорци су углавном били проповедници хришћанства. У 18. и 19. веку највише пажње било је посвећено политичком и судском говорништву, а образовање за ову вештину није било систематско као у античком свету. У прошлом веку почела је да се развија и нова реторика, а штампа, радио и телевизија, утичу на начине изражавања сваког појединца. Медији имају два ефекта на развој говорне културе. Деца подражавају говор који слушају у медијима и тако могу унапредити (или успорити) лепо и правилно говорно изражавање, а други се односи на усмерено слушање пожељних говорних узора. Осим тога велики утицај имају и визуелни ефекти на телевизији, па тако комбинација звука, слике и монтаже утиче на целокупну рецепцију говорног наступа од стране ученика. Без обзира на технички и информативни напредак цивилизације добри говорници су и данас пожељни као узорци за учење говорења и посебно су важни за развијање даровитости за ову уметност и вештину.

Пожељни узорци за овладавање говорном вештином су добри говорници и беседници, они којима је јавна реч свакодневни посао – писци, сценски уметници, медијске

личности, наставници. „Пожељни узори за овладавање говорном вештином јесу најпре добри говорници и беседници, али и људи из народа из наших крајева где се још увек негује усмено казивање. Ту су, по правилу, и они којима је јавна реч свакодневни посао. То су, пре свега, наставници, посебно наставници језика, затим спикери, писци, али и сценски уметници“ (Цветановић, 2001: 81).

Писци су део друштвене елите коју чине уметници, а као говорни узори издвајају се посебно они који су признати као писци књижевноуметничких дела за децу. Деца читају њихове приче, песме, романи, али је посебан доживљај када се писац обрати деци и изговори своје стихове, исприча неку причу, говори о себи, свом детињству. Писци су пожељни говорни узори, јер утичу на говор ученика на два начина, и то својим писаним делима и својим усменим говором. Даровитима за усмени говор као и онима који су даровити за литерарно стваралаштво као први услов за напредовање је обогаћивање лексике као основе за богатство говорног израза (усменог и писменог). Због тога се даровитима препоручује читање вредних књижевноуметничких дела која су примерена њиховом узрасту. Даровитима за говорно умеће писци могу и својим усменим говорењем бити пожељни говорни узори, јер они често како уметнички обликују писана уметничка дела тако и говоре – занимљиво и метафорично.

Сценски уметници су школовани глумци, водитељи и сви остали који говоре у јавности. Ова занимања захтевају посебне вежбе и то, пре свега, дикције, јер се посебна пажња поклања гласовној страни говора. Глумци на сцени уметнички изграђују свој исказ, након испуњавања основних критеријума који се односе на гласовну страну говора. Због правилне артикулације, ритма, темпа, интонације са уношењем уметничког када се интерпретирају текстови они су пожељни говорни узори за овладавање дикцијом и уношење уметничког у говорну интерпретацију.

Наставници треба да усавршавају свој говор имајући увек на уму да су они узори ученицима и да лепотом и богатством свог језичког израза утичу на говор својих ученика. Посебно свој говор стално треба да усавршавају наставници у млађим разредима основне школе, као и наставници језика. Улога наставника је у подстицању даровитости веома значајна, јер је његов задатак да упуту ученике у критеријуме правилног и доброг у говору, организује вежбе у говорењу и писању и да мотивише ученике да у своје изражавање постепено уносе и елементе уметничког

исказа. Такође је неопходно да наставници својим говором покажу како треба говорити правилно, јасно и хармонично. Наставник увек треба да буде ученику говорни узор, а посебно онима који су даровити за говорну вештину.

Постоје и непожељни говорни узор. Најчешће су то спикери који морају читати шематизоване текстове па то битно умањује њихов говорни исказ. „Непожељни су и појединци које краси празна красноречивост, али не владају свим елементима потребним за успешну усмену комуникацију: ради се о проблемима у дикцији (погрешна артикулација појединих сугласника, посебно ротирајуће р, проблеми са акцентом, квалитет гласа и сл.)“ (Цветановић, 2001: 81). Такав говор може послужити за констатовање лоших карактеристика које треба исправљати.

5. Закључак

Ученик који је даровит за говорну вештину јесте онај који поседује изузетне способности и интересовања за говорење, рецитовање, сценско извођење текстова. Даровитост за ову вештину и уметност подразумева одређене компетенте које карактеришу језичке и говорне способности. Ове способности, односно даровитост ученика млађег основношколског узраста треба прво идентификовати, подстаћи, а затим перменентно усмеравати. Први проблем који се јавља када су у питању даровити ученици јесте њихова идентификација. Деца са високом интелигенцијом увек имају богату лексику, логично следе ток својих идеја и мисли, јесно изражавају своје ставове. Међутим, деца која су даровита за говорну вештину могу се идентификовати на основу одређених параметара и то у свакодневном говору или на часовима говорне културе. Овај први корак који подразумева идентификацију даровитих за говорно умеће веома је сложен. Средина примећује развој раног говора код деце, развој ране и потпуне реченице, али овај први сигнал не подразумева да ће дете касније исказати даровитост за говор или говорну интерпретацију. У раним фазама развоја говора тешко је раздвојити дете које има висок коефицијент интелигенције и дете које говори изражајно. Обично на часовима у школи, посебно када се реализују говорне вежбе или сценски изводе текстови, оваква деца се издвоје и показују своју даровитост. На основу критеријума који наставнику служе да вреднује и побољшава говор ученика могу се препознати они који предњаче и имају надареност за говорење.

Таква деца задовољавају критеријуме који треба да се испуне тек касније, за два и више разреда, и предњаче у односу на своје вршњаке. Даровите је потребно мотивисати тако што ће имати прилике да стичу говорну праксу, да често и стално говоре, рецитију, глуме. Говорном праксом даровити побољшавају свој говор, систематично примењујући основе и правила логичког и побољшавају естетски начин изражавања. Такође, неопходно је давати им упутства и подстицаје да се развијају. Посебно је важно указати им на пожељне говорне узоре који битно утичу на начин на који ће ови ученици развијати своју говорну праксу. Још у старогрчко доба онима који су даровити за говорење постојали су узори који су их мотивисали и на основу чијих наступа се учило како добро говорити. Постоје пожељни и непожељни говорни узори. Пожељни говорни узори су они којима је јавна реч свакодневни посао – писци, сценски уметници, наставници. Говор уметника на сцени значајан је због усавршавања добре дикције и елемената невербалне сигнализације. Писци, као део друштвене елите, утичу на говор даровитих и усменим и писменим говором. Читањем поезије и прозе богати се лексика, поетски израз, утиче на употребу стилских фигура, описа у говорењу. Непожељни говорни узори не владају свим елементима потребним за успешну усмену комуникацију, имају лошу дикцију, скучен речник, нејасну реченицу. И њихово изражавање се може користити за учење, али само као пример грешака које не треба чинити. Потребно је да даровити ученици говор усавршавају сталном говорном праксом уз упутства, захтеве и вредновање изражавања и слушањем пожељних говорних узора, јер иако поједини ученици имају дара он се може развијати само говорењем, говорном праксом, читањем и учењем и слушањем добрих говорника.

Литература:

- Аристотел (1997): *Реторика 1/2/3*, Нови Сад, Светови.
- Гојков, Грозданка (2008): *Методолошки проблеми истраживања даровитости*, Вршац, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“.
- Гојков, Грозданка, Стурза-Милић, Наташа, Гојков-Рајић, Александра, Стојановић, Александар (2002): *Рана идентификација даровитости*, Вршац.
- Гојков-Рајић, Александра, Пртљага, Јелена (2003): *Неке методичке идеје за подстицање језички даровите деце на раном узрасту*, у

зборнику са 9. округлог стола *Место даровитих у курикуларној реформи*, Вршац, Виша школа за образовање васпитача.

- Грандић, Радован, Летић, Милена (2009): *Родитељи и наставници о даровитој деци и младима*, Нови Сад, Вршац, Савез педагошких друштава Војводине, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“.
- Ђорђевић, Јован (2008): *Породица као фактор подстицања даровитости* у зборнику са 14. округлог стола *Породица као фактор подстицања даровитости*, Вршац, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“.
- Илић, Павле (1998): *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Нови Сад, Змај.
- Карнеги, Дејл (1990): *Како савладати говорно умеће или како стећи самопоуздање*, Загреб, Просвјета.
- Квинтилијан (1985): *Образовање говорника*, Сарајево, Свјетлост.
- Станојевић, Обрад, Аврамовић, Сима (1999): *Основи реторике и беседништва*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Цветановић, Владимир (2001): *Основе културе говора и реторике*, Београд, ТОРУ и Војноиздавачки завод.
- Цветановић, Владимир (1996): *Самостални и ставралачки рад у настави српског језика*, Београд, Vодех.

Zorica Cvetanovic, PhD
Teacher Training Faculty
Belgrade

SPEAKER-MODELS TO PUPILS GIFTED IN THE SPEAKING SKILL

Summary: Affectiveness and the poetic quality of speech in pupils gifted in oratory is a natural talent that ought to be recognised and fostered. The oral communication of such pupils reflects a special capacity for speech organisation in various school situations. Their gift is particularly noticeable during reading or recitation, in language culture classes, during group work or dramatisation. Their everyday monologue or dialogue communication is also characterised by the aesthetic aspect of speech.

There are three basic grounds for the development of the oratory skill: mastery of the language, speaking practice and listening to other models, especially desirable ones. The desirable models for the mastery of the oratory skill are good speakers and orators, those people whose everyday job includes public speech, such as: writers, stage artists, media representatives and teachers. This paper draw attention to the good oratory models and the ways in which they influence the development of the oratory skill.

Key words: speaking skill, gifted pupils, speech models, artistic expression.